

Výzkum: Obsahová analýza tištěných médií
Autor: Tomáš Punar
Zdroj: *ICT ve vzdělávání - Obsahová analýza tištěných médií*. Oborová práce. FFMU v Brně, Ústav pedagogických věd, 2004.

Popis metody: Obsahová analýza

Zde je třeba podotknout, že obsahová analýza se netýká pouze obsahu, u zkoumaných dokumentů, popisuje se také rozsah dokumentu, jeho forma (informativní, reklama, výzkum), popř. hodnocení (jak téma hodnotil autor dokumentu – kladně, záporně, neutrálně).

Charakteristika metody:

Obsahová analýza patří mezi tzv. „nevtíravé techniky“, což znamená, že výzkumník při jejím užití nepotřebuje spolupráci jiných lidí. Je ekonomickou metodou výzkumu, protože zde nejsou požadavky na rozsáhlý výzkumný tým a nejsou potřebné ani žádné speciální nástroje. Zejména ve srovnání s dotazníkovým výzkumem a experimentem je bezpečná. Po zjištění chyby je snadná náprava díky možnosti návratu ke zpracovávaným datům. Obsahová analýza umožňuje studovat procesy probíhající v dlouhé časové. Další výhodou, která je charakteristická pro všechny nevtíravé techniky, je fakt, že obsahová analýza nemá žádný vliv na studovaný subjekt. Technika má vysokou reliabilitu díky konkrétnosti materiálů.

Nevýhodou je, že je limitována zkoumáním sebraného vzorku. Výsledky analýzy se tedy nedají příliš dobře zobecňovat a konečné interpretace nálezů platí pouze pro konkrétní výzkumný vzorek, se kterým jsme pracovali.

Předmětem obsahové analýzy je komunikace (ústní, tištěná, či jiná). Obsahová analýza je v podstatě kódovací operace. Kódování je procesem převádění nezpracovaných dat (komunikace) do standardizované formy. Tomu musí předcházet operacionalizace, která vychází z výzkumných otázek. Operacionalizované pojmy se stávají podkladem pro vytvoření indikátorů, které vytvářejí standardy pro řazení dat.

Popis výzkumu

Konceptualizace: Tato část výzkumu spočívá ve formulování výzkumných otázek, čímž se vytvoří rámec pro následnou operacionalizaci a stanovení indikátorů, které se již přímo používají ve výzkumu.

Základní výzkumná otázka zní: **Jaká je reflexe ICT v tištěných médiích orientovaných na vzdělávání?**

Podotázky: **Přikládají také média, která se problematice vzdělávání věnují, tomuto procesu velký význam nebo zůstává bez povšimnutí?
Kterým tématům se věnují?
Jakou formou média přinášejí informace z oblasti ICT?
Jaký charakter mají sdělení o ICT?**

Jednotka pozorování, jednotka analýzy: Jednotkou pozorování je ICT ve vzdělávání a jednotkou analýzy jsou jednotlivé články ve vybraných časopisech. Jednotky analýzy jsou kódovány z hlediska témat která zpracovávají a dalších charakteristik, které jsou předmětem operacionalizace. Jednotkou analýzy je takový článek, který má nadpis a autora (tím může být i redakce). Jako článek naopak nebyl započítán např. obsah.

Výzkumný vzorek: Výzkumným vzorkem jsou časopisy, které jsou zaměřeny odborně i populárně a pokrývají tak relativně širokou čtenářskou veřejnost se zájmem o problematiku

vzdělávání. Jsou to tyto média: Komenský, Moderní vyučování, Pedagogická orientace, Pedagogická revue, Pedagogika, Speciální pedagogika a Učitelství. Analyzované období spadá do let 1998-2003. Ve výzkumu je uvedena i podrobnější charakteristika použitých časopisů.

Operacionalizace: Pro každou výzkumnou podotázku byla vytvořena kategorie (proměnné), jejichž naplnění na základě konkrétních dat a následná interpretace nabízí hledané odpovědi. Výsledky analýzy tvoří rámec pro adekvátní odezvu na hlavní výzkumnou otázku.

Kategorie jsou tyto:

Příkládají média procesu zavádění a užívání ICT ve vzdělávání velký význam nebo zůstává bez povšimnutí? Zde byla vytvořena kategorie *Rozsah*. Každé jednotce analýzy byla přiřazena velikost zabrané plochy v cm² a stejně tak byla definována i velikost výzkumného vzorku. Dále byly porovnány absolutní počty témat věnovaných ICT k počtům témat obsažených ve výzkumném vzorku.

Jakou formou média přináší informace z oblasti ICT ve vzdělávání? K této podotázce byla vytvořena kategorie *Forma*. Každá forma článku měla pro kódování vymezen zvláštní atribut kategorie. Nalezené formy jednotek analýzy byly následující:

- Informační článek
- Informační zpráva
- Odborná stať
- Odborný článek
- Převzatý či upravený článek, výtah z jiného článku.
- Recenze
- Petice a prohlášení
- Prezentace, přednáška, zpráva z konference či semináře
- Rozhovor
- PR/ Reklama/ Propagace
- Výzkum, výzkumná zpráva

Jaký charakter mají sdělení o ICT ve vzdělávání? K této podotázce byla vytvořena kategorie *Hodnocení*. Články zaměřující se v daném období na problematiku ICT ve vzdělávání byly kódovány z hlediska postoje autora ke zpracovanému tématu a to ve vztahu k těmto atributům proměnné:

- Neutrální
- Pozitivní
- Negativní

Kterým tématům se vybraná média věnují? Zde byla vytvořena kategorie *Téma*.

Relevantní témata byla vybírána na základě výskytu slov a předmětů zájmu souvisejících s jednotkou pozorování v jednotkách analýzy.

Téma bylo započteno v případě, že se článek věnoval technologiím nebo byl s technologiemi přímo spojen. Zařazeny byli i články, které se věnovaly zdánlivě jinému tématu, přičemž problematika ICT prostupovala celým článkem. Také byly zařazeny články, které obsahovaly významnou podkapitolu spojenou s ICT (zabírající nejméně 1/5 celého článku). Jednotky analýzy obsahující pouze zmínku o ICT nebyly započítány jako relevantní téma!

Autor na základě předběžné sondy vytvořil tři hlavní témata:

- Škola a ICT
- Pedagog a ICT
- Student a ICT

Ke každému z těchto tří témat pak byly vytvořeny subkategorie, které již byly označeny konkrétním kódem pro přiřazování jednotek analýzy. Subkategorie jsou následující:

1) Škola a ICT

- 1.1) *Vývoj společnosti*
- 1.2) *Vývoj školy, výuky*
- 1.3) *SIPVZ*
- 1.4) *Internet*
- 1.5) *Projekty*
- 1.6) *ICT v knihovně*
- 1.7) *ICT ve škole a výuce*
- 1.8) *Kurikulum*
- 1.9) *Software pro školy*

2) Pedagog a ICT

- 2.1) *Využití ICT ve výuce*
- 2.2) *Využívání Internetu*
- 2.3) *Využívání ICT ve škole a při práci*
- 2.4) *Vzdělávání učitelů*
- 2.5) *Metody výuky*
- 2.6) *Vývoj společnosti*

3) Student a ICT

- 3.1) *Využívání a práce s ICT*
- 3.2) *ICT ve škole (výuce)*
- 3.3) *Edukační média*
- 3.4) *Zneužívání ICT*
- 3.5) *Celoživotní vzdělávání*
- 3.6) *Výzkum*

Interpretace dat: Výsledky kódování byly zpracovány do tabulkového editoru MS Excel a konvertovány pro potřeby statistických operací a dalších analýz do programu SPSS. Data získaná s použitím programu SPSS byla interpretována v samostatné kapitole Interpretace dat a závěry byly propojeny s fakty, které byly uvedeny v první, dosti rozsáhlé, teoretické části práce, která samotné obsahové analýze předcházela.